

Na podlagi 1. odstavka 7. člena Statuta Nacionalnega sveta Srbov Slovenije (v tekstu, ki sledi: NSSS), Skupščina NSSS je po obravnavi v zainteresiranimi srbskimi društvi registriranimi v Republiki Sloveniji in v institucijah Republike Srbije, Republike Srpske ter Republike Slovenije dne _____ potrdila

STRATEGIJO

za ohranjanje in izboljšanje kulturne in nacionalne identitete srbske skupnosti v Sloveniji in za izboljšanje odnosov med srbsko skupnostjo in institucijami Republike Slovenije ter institucijami Republike Srbije in Republike Srpske (v nadaljevanju Strategija).

I. UVOD

Po 27 letih neodvisnosti Republike Slovenije, v kateri srbski narod svobodno uresničuje vse pravice, ki pripadajo prebivalcem Republike Slovenije, in na političen, ekonomski in še mnogokateri način soustvarja blaginjo Republike Slovenije, je dozorela zavest, da je za ohranitev kulturne in nacionalne identitete srbske skupnosti v Sloveniji in za ureditev odnosov med srbsko skupnostjo in institucijami Republike Slovenije ter Republike Srbije oz. Republike Srpske, nujno potrebno sprejeti Strategijo kot ključni dokument, s katerim se bo določala smer delovanja za ohranjanje in za izboljšanje odnosov srbske skupnosti z institucijami domicilne države kot tudi srbske skupnosti z institucijami Republike Srbije oz. Republike Srpske.

V zadnjih letih je v Republiki Sloveniji registriranih vse več srbskih kulturnih in drugih društev, ki skrbijo tudi za dejanski in pravni položaj svoje skupnosti in tako prepoznavajo nerešeno statusno vprašanje kot osnovni problem za ohranjanje srbske identitete v Republiki Sloveniji. Prav tako srbska kulturna in druga društva nimajo nikakršnega strateškega dokumenta, s katerim bi se določala smer delovanja s ciljem ohranjanja nacionalne identitete in izboljšanja odnosov v celoti.

S sprejemanjem te Strategije se uresničuje namera in osnovni cilj NSSS, da se povežejo vse ustvarjalne moči srbskega naroda v Republiki Sloveniji, z namenom ustvarjanja boljših pogojev za ohranjanje in razvoj srbske skupnosti, predvsem pa reševanja statusnega vprašanja skupnosti ter vprašanja političnega delovanja, kulturnega in umetniškega sodelovanja, prosvetnega, izobraževalnega in znanstvenega sodelovanja, ekonomskih odnosov in gospodarskega sodelovanja, vprašanja ustanavljanja virtualnih in drugih medijev za srbsko skupnost, vprašanja narodne dvojnosti, prav tako pa namenjanje večje pozornosti humanitarnim vprašanjem. Poleg vsega naštetega je cilj te Strategije usmerjanje institucij matične države v smeri okrepitve srbske skupnosti v Sloveniji kot tudi ustvarjanje pogojev, da srbska skupnost na področju notranje in zunanje politike pomaga in sodeluje z Republiko Srbijo in Republiko Srbsko, na področju ekonomskega razvoja in uspešne rasti pa z obema državama.

Glede na to, da se je v Republiki Sloveniji v zadnjem popisu prebivalstva (leta 2002) kar 38.964 prebivalcev opredelilo kot pripadniki srbskega naroda in ob utemeljeni predpostavki, da je to število znatno večje, po kriteriju materne jezika (srbskega ali

srbo-hrvaškega) to število naraste do nekaj več kot 65.000 Srbov v Sloveniji, se v Strategiji upravičeno poudarja potreba po ohranjanju nacionalne in kulturne identitete. Srbi kot druga največja etnična skupnost v Sloveniji, zahvaljujoč velikemu številu intelektualcev, strokovnjakov in kulturnih delavcev, bistveno pripomorejo k družabnemu, kulturnemu in ekonomskemu življenju in delovanju v Sloveniji, zato si tudi morajo izboriti vidnejši položaj v slovenski družbi. Srbska skupnost v Sloveniji je ena večjih srbskih skupnosti v regiji, ki ni prepoznana v zadostni meri, niti s strani domicilne države niti s strani republike Srbije oz. Republike Srpske. V absolutnem smislu ni velika kot so srbske skupnosti v Avstriji, Nemčiji ali Franciji, je pa številčnejša od srbskih skupnosti v Romuniji, Madžarski, Makedoniji ali na Slovaškem. Vloga srbske skupnosti v Sloveniji je lahko zelo pomembna pri reševanju vprašanj, ki se tičejo izboljšanja odnosov med domicilno državo in matično državo, ter odnosov med dvema narodoma, ki sta usmerjena drug k drugemu in ki nikoli v zgodovini nista imela večjih nesporazumov.

Odnos republike Srbije do Srbov v regiji, kar pomeni do Srbov v Sloveniji, je opredeljen v 13. členu Ustave Republike Srbije, kjer je utemeljeno, da Republika Srbija ščiti pravice in interese svojih državljanov v tujini in razvija ter izboljšuje odnose Srbov, ki živijo v tujini, s svojo matično državo. Srbi od svoje matične države Srbije pričakujejo zaščito in institucionalno podporo, ne glede na to, ali so njeni državljani ali državljani neke druge države, nastale na ozemlju nekdanje SFRJ, ali živijo in delajo po svetu.

S to Strategijo želi NSSS spomniti institucije domicilne in matične države, tudi institucije Republike Srpske, na potrebo po ustvarjanju enakovrednih materialnih, socialnih in političnih pogojev za uspešen razvoj in ohranjanje srbskega jezika ter cirilične pisave, kulturne in narodnostne identitete naših sorojakov, ki živijo in delajo v Republiki Sloveniji. Prav tako so v Strategiji opredeljeni tisti ukrepi in aktivnosti, ki bi jih institucije Srbije in Republike Srpske morale realizirati s ciljem ohranjanja in izboljšanja družbenega, ekonomskega in kulturnega statusa Srbov v Sloveniji.

II. SPLOŠNA ANALIZA STANJA

1. Srbi v Republiki Sloveniji

V Sloveniji se mnogokrat pojavi vprašanje ali so Srbi v Sloveniji avtohtoni narod in ali jim glede na njihovo številčnost pripada status narodne manjšine. Na osnovi podatkov iz dosedanjih popisov prebivalstva Srbi v Sloveniji živijo že nekaj stoletij in v skladu s tem kriterijem bi jim status narodne manjšine moral pripadati. V spodnjih tabelah prikazujemo podatke o narodnostni strukturi prebivalstva v Republiki Sloveniji, po popisih od leta 1964 do leta 2002, ko je bil izveden zadnji popis prebivalstva, v katerem so se prebivalci Slovenije lahko opredelili po kriteriju narodne pripadnosti. Popis leta 2011 namreč ni bil izveden na tradicionalen način, saj so bili uporabljeni podatki iz registra prebivalstva, ki jih uporabljajo organi pooblaščen za urejanje notranjih zadev oz. matičnih evidenc. Zaradi tega podatki iz leta 2011 ne prikazujejo realnega stanja pripadnosti narodnostnim skupnostim.

Tabela: Uradni podatki iz Statistnega urada RS (SURS)

\ Leto	1961		1971		1981		1991		2002	
	število	%	število	%	število	%	število	%	število	%
Slovinci	1.522.248	95,65	1.578.963	94,04	1.668.623	90,77	1.689.657	88,31	1.631.363	83,06
Srbi	13.609	0,86	20.209	1,2	41.695	2,27	47.401	2,48	38.964	1,98
Hrvati	31.429	1,97	41.556	2,47	53.882	2,93	52.876	2,76	35.642	1,81
Bošnjaki	21.542	1,1
Muslimani	465	0,03	3.197	0,19	13.339	0,73	26.577	1,39	10.467	0,53
Makedonci	1.009	0,06	1.572	0,09	3.227	0,18	4.371	0,23	3.972	0,2
Črnogorci	1.384	0,09	1.950	0,12	3.175	0,17	4.339	0,23	2.667	0,14
Italijani	3.072	0,19	2.987	0,18	2.138	0,12	2.959	0,15	2.258	0,11
Madžari	10.498	0,66	8.943	0,53	8.777	0,48	8.000	0,42	6.243	0,32
Romi	158	0,01	951	0,06	1.393	0,08	2.259	0,12	3.246	0,17
Albanci	282	0,02	1.266	0,08	1.933	0,11	3.534	0,18	6.186	0,31
Jugoslovani	2.784	0,17	6.616	0,39	25.615	1,39	12.075	0,63	527	0,03
Bosanci	8.062	0,41

Po teh podatkih je bilo leta 1991 v Sloveniji 2,48% pripadnikov srbskega naroda, leta 2002 pa je število zmanjšano za 8,437 oseb ali za 1,98% prebivalcev. Toda spodnja tabela nam prikazuje opredelitev prebivalcev Slovenije po kriteriju maternega jezika, ampak le za leto 2002.

Tabela: Uradni podatki iz SURS

MATERNI JEZIK	Popis 2002	Odstotek
Slovenski	1.723.434	87,74
Italijanski	3.762	0,19
Madžarski	7.713	0,39
Romski	3.834	0,19
Albanski	7.177	0,36
Bosanski	31.499	1,60
Črnogorski	462	0,02
Hrvaški	54.079	2,75
Hrvaško-srbski	126	0,006
Makedonski	4.760	0,24
Srbski	31.329	1,59
Srbohrvaški	36.265	1,84 C+CX=3,43
Ostali	74.359	3,78

Po pregledu te tabele se lahko z visoko verjetnostjo potrdi trditev, da je materni jezik določen z narodno pripadnostjo. Bošnjakov in muslimanov je bilo po popisu iz 2002. leta 32.009, število prebivalcev, ki so kot materni jezik navedli bosanščino pa 31.499, kar predstavlja neznatno razliko 540 prebivalcev. Hrvatov je bilo po popisu iz

2002. leta 35.642, vendar se je za hrvaški ali hrvaško-srbski jezik opredelilo 54.205 prebivalcev, kar predstavlja znatno večjo razliko glede na narodno pripadnost. Podatki o maternem jeziku nam kažejo, da so se ne le Srbi temveč tudi Črnogorci (2.205) opredelili za srbski ali srbohrvaški kot materni jezik. Ti podatki z visoko verjetnostjo potrjujejo, da je v Sloveniji okoli 65.000 pripadnikov srbskega naroda in ne le 38.964 kot to prikazuje popis iz leta 2002.

Preglejmo še nekaj zanimivih podatkov iz predhodnih popisov. Popis prebivalstva iz časa habsburške monarhije leta 1864 kaže, da je na Kranjskem (Slovenija) živel okoli 17.000 t.i. Srbohrvatov, kar je takrat predstavljalo okoli 3,79% vsega prebivalstva. Italijani in Madžari imajo status narodne manjšine po argumentu avtohtonosti, po tem istem argumentu bi status narodne manjšine morali imeti tudi Srbi. Namreč, Srbi v Beli krajini živijo že več kot 400 let. Znano je, katere pravoslavne družine so že leta 1530 prišle v Bojance, Marindol, Adlešiče, Paunoviče, Žuniče in Vinico. Leta 1880 je bila v Beli krajini osnovana Srbska pravoslavna cerkvena občina in prva osnovna šola s poukom v srbskem jeziku. Po popisu Dravske banovine leta 1931 je v beli krajini živel 6.745 pravoslavnih Srbov in Črnogorcev. Zaradi družbenega in državnega zanemarjanja v naslednjih 70. letih je srbska pravoslavna cerkev aktivna le še v nekaterih vaseh, srbske šole več ne obstajajo in cirilična pisava se najde le še na nagrobnih spomenikih.

Slovenski dnevnik Delo je 16. 10. 1990 poročal, da sta Milan Kučan in dr. Dušan Plut, tedanja člana predsedništva Republike Slovenije, obiskala belokranjske Srbe, ki so ob obisku dejali, da se ne počutijo ogrožene. V arhivu je tudi poročilo o plebiscitu o neodvisnosti Republike Slovenije, ki je bil 23. 12. 1990, v katerem je zapisano: „Belokranjski Srbi jasno za neodvisno Slovenijo.“ Ta dejstva pričajo, da so Srbi v Sloveniji v času SFRJ ne le obstajali, temveč tudi bili priznani kot narod, takrat se u slovenskih osnovnih šolah učil srbski jezik in cirilična pisava v 5. ali 6. razredu, obravnavala se je skupna zgodovina in kultura, študirali so se srbski književniki v materinščini. V osnovni šoli Prežihov Voranc v Ljubljani je od leta 1953 pouk potekal v slovenščini in srbohrvaščini, kar je sicer bila uradna politika institucij v SFRJ, torej da se srbohrvaščina uči tudi v Sloveniji in Makedoniji. Konec osemdesetih let je to šolo obiskovalo okoli 6.000 učencev, leta 1992 pa je bilo z odlokom takratne občine Ljubljana Center poučevanje v srbohrvaščini z odlokom ustavljeno z obrazložitvijo, da ni primerno za učence, ki so dobili slovensko državljanstvo. Odnos do šolanja pripadnikov drugih narodov v Sloveniji je redvsem politično vprašanje, o katerem bodo tudi v prihodnosti odločali politiki v vladi Republike Slovenije, oz. v DZ republike Slovenije. Na tem mestu pa poudarjamo, da srbska skupnost v Sloveniji termina „imigrantska skupnost v Sloveniji“ ne sprejema kot pravičnega, saj zgodovinska dejstva in spomeniki potrjujejo, da tukaj živimo več stoletij. Četudi za dodelitev statusa narodne manjšine ne bi smel biti nujen argument avtohtonosti skupnosti, bi tudi po tem kriteriju Srbi morali imeti status narodne manjšine.

2. Ureditev položaja manjšin v mednarodnih dokumentih

Naj navedemo le nekaj mednarodnih dokumentov, ki se nanašajo na položaj manjšinskih skupnosti. A/RES/217A(III), ki je Splošna deklaracija človekovih pravic, potem Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz 4. novembra 1950 z

vsemi svojimi protokoli, Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin, ki jo je Republika Slovenija ratificirala in kot taka predstavlja del pravnega reda republike Slovenije, še posebej pa Ustava republike Slovenije, ki je najvišji akt, predstavljajo pravno osnovo za ureditev statusa in položaja pripadnikov narodne skupnosti. Nenazadnje pa še Deklaracija Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (Uradni list RS, št. 7/2011).

2.1 Konvencija o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin

Na osnovi A/RES/217A(III) so vlade članice Sveta Evrope potrdile Konvencijo o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin iz 4. novembra 1950, ki je spremenjena s protokoli št. 3, 5, 8 in dopolnjena s protokolom št. 2 in s svojimi protokoli št. 1, 4, 6, 7, 9, 10 in 11, upoštevajoč Splošno deklaracijo človekovih pravic, ki jo je razglasila Generalna skupščina Združenih narodov. Delaracija si prizadeva zagotoviti splošno in učinkovito priznavanje in spoštovanje v njej razglašeni pravic, upoštevajoč, da je cilj Sveta Evrope doseči večjo enotnost med svojimi članicami in da je eden izmed načinov za zagotavljanje tega cilja varstvo in nadaljni razvoj človekovih pravic in temeljnih svoboščin, z globoko vero v temeljne svoboščine, na katerih temeljita pravičnost in mir v svetu in ki jih je mogoče najbolje zavarovati z dejansko politično demokracijo in skupnim razumevanjem ter spoštovanjem človekovih pravic, od katerih so te svoboščine odvisne. Vlade podpisnice te konvencije navdihuje ista miselnost in imajo skupno dediščino idelaov in političnega izročila o spoštovanju svobode in pravne države. Državni zbor RS je Konvencijo ratificiral 31. maja 1994 (Uradni list RS, št. 7-13/94), s tem se je Republika Slovenija zavezala, da bo uresničevala in zagotavljala v Konvenciji razglašene pravice in svoboščine. Toda ta Konvencija se v Sloveniji ne uresničuje v celoti in v predvidenem duhu. V Strategiji opozarjamo na te nedoslenosti pri uresničevanju te Konvencije najprej institucije v Sloveniji, prav tako institucije matične države, nenazadnje pa tudi institucije EU.

2.2 Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin

Okvirna konvencija za varstvo narodnih manjšin (v nadaljevanju Okvirna konvencija) je bila podpisana 1. februarja 1995 v Strasbourgu. Državni zbor RS jo je ratificiral na seji 25. februarja 1998 (Uradni list RS, št. 20/98). Glede na to, da je cilj Sveta Evrope doseči večjo enotnost med svojimi članicami z namenom ohranjati in uresničevati ideale in načela, ki so njihova skupna dediščina, glede na to, da je eden od načinov, s katerimi si prizadevajo za doseg tega cilja, ohranjanje in nadaljne uresničevanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin, Okvirna konvencija opredeljuje, da so države članice Sveta Evrope in druge države podpisnice odločene, da na svojih ozemljih varujejo obstoj narodnih manjšin. Pluralistična in resnično demokratska družba bi morala ne le spoštovati etnično, kulturno, jezikovno in versko identiteto vsakega pripadnika narodne manjšine, ampak tudi ustvariti primerne razmere, ki pripadnikom narodnih manjšin omogočajo, da izražajo, ohranjajo in razvijajo to identiteto. Z ratificiranjem Okvirne konvencije se je republika Slovenija zavezala, da bo uresničevala to konvencijo. Ni dvoma, da Slovenija na določenih področjih ne izvaja Okvirne konvencije, kar škoduje predvsem pripadnikom tistih narodov, ki so bili priznani kot narodi nekdanje SFRJ in so med osamosvajanjem živeli v Sloveniji. V skladu z določili Okvirne konvencije se je država podpisnica dolžna

vzdržati politike in prakse, katerih namen je asimilacija pripadnikov narodnih manjšin proti njihovi volji, po drugi strani pa zagotoviti spoštovanje etnične, kulturne in verske identitete in na tak način narodni manjšini in njenim pripadnikom omogočiti izražanje, ohranjanje in razvijanje identitete. Zato je nujno, da si NSSS, druga srbska društva in posamezniki, pripadniki srbskega naroda, ki opravljajo različne funkcije v institucijah Republike Slovenije, prizadevajo za izvajanje omenjenih določil, ki bodo zavarovala spoštovanje etnične, kulturne, jezikovne in verske identitete srbskega naroda v Republiki Sloveniji.

3. Narodne manjšine v Ustavi republike Slovenije

Po Ustavi Republike Slovenije je Slovenija demokratična republika (1. člen) vseh svojih državljanek in državljanov (3. člen) in v kateri ima oblast ljudstvo. Državljanke in državljanji jo izvršujejo neposredno in z volitvami, po načelu delitve oblasti na zakonodajno, izvršilno in sodno. Iz preambole besedila se razume in tolmači princip narodne suverenosti iz prvega odstavka 3. člena Ustave RS in iz prve povedi drugega odstavka 3. člena Ustave RS, pri čemer so vsi členi povezani s 1. členom Ustave RS. V 5. členu, ki spada med splošne uredbe, je določeno, da država na svojem ozemlju varuje človekove pravice in temeljne svoboščine, varuje in zagotavlja pravice avtohtone italijanske in madžarske narodne skupnosti, skrbi za avtohtone slovenske narodne manjšine v sosednjih državah, za slovenske izseljence in zdomce ter pospešuje njihove stike z domovino. V tem členu je na splošnem nivoju zagotovljena ustavna pravica za zagotavljanje človekovih pravic in svoboščin, ki se nanašajo na italijansko in madžarsko narodno manjšino, kar pomeni, da je z ustavo določena še dodatna garancija za spoštovanje tistih človekovih pravic in svoboščin, ki so že opredeljene v Okvirni konvenciji. Tako Ustava RS v 64. členu določa posebne pravice avtohtoni italijanski in madžarski narodni skupnosti v Sloveniji in to na način, da je italijanski in madžarski narodni skupnosti in njenim pripadnikom zagotovljena pravica do svobodne uporabe svojih nacionalnih simbolov in da za ohranjanje svoje nacionalne identitete ustanavljajo organizacije, razvijajo gospodarske, kulturne in znanstvenoraziskovalne dejavnosti na področju javnega obveščanja in založništva.

Pripadniki obeh narodnih skupnosti imajo v skladu z zakonom pravico do izobraževanja v svojem jeziku, njihovi predstavniki ju neposredno zastopajo v predstavniških telesih lokalne samouprave in v Državnem zboru Republike Slovenije. To pomeni, da so posebne pravice zagotovljene le italijanski in madžarski narodni skupnosti in njunim pripadnikom v enakem ali podobnem obsegu kot so bile zagotovljene, na osnovi sprejetih sporazumov bivše skupne države Jugoslavije, Republike Italije in Republike Madžarske, pripadnikom narodov vseh treh držav. Posebne pravice se kažejo v pravici do šolanja v maternem jeziku in pravici do uporabe maternega jezika pred državnimi organi in organi lokalne skupnosti, v političnem udejstvovanju na državnem in lokalnem nivoju, uveljavljanju lastne kulture ter institucionalne povezanosti z matično državo in narodom, pa tudi v programskem financiranju informativnih in drugih vsebin omenjenih narodnih manjšin. Obe narodni skupnosti uresničujeta navedene ustavno zagotovljene pravice na osnovi številnih zakonov: Zakon o splošnem upravnem postopku, Zakon o volitvah v državni zbor, Zakon o organizaciji financiranju vzgoje in

izobraževanja, Zakon o vrtcih, Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, Zakon o osnovni šoli, Zakon o gimnazijah, Zakon o visokem šolstvu, Zakon o občinah itd.

65. člen Ustave RS opredeljuje položaj in posebne pravice romske skupnosti, ki živi v Sloveniji. Njihov položaj in pravice ureja zakon, kar pomeni, da je s tem dana osnova za sprejetje zakona, s katerim bi se uredil položaj romske skupnosti kot posebne etnične skupnosti, ki bi ji poleg splošnih človekovih in državljanjskih pravic, ki pripadajo vsakomur, pripadale tudi posebne pravice. Ta ustavna uredba zagotavlja tiste pravice, ki se v pravni teoriji opredeljujejo kot „pozitivna diskriminacija“ in pripadajo manjšinskim skupnostim ter ne predstavljajo kršenja načela enakopravnosti, ko gre za odnos do večinskega naroda. V določilu 65. člena Ustave RS je viden napredek v pojmovanju demokracije s strani slovenske politike, države in družbe, ker je dozorela zavest, da mora večinski narod vložiti mnogo več truda za kvaliteto skupnega bivanja s pripadniki romske skupnosti v lokalnih skupnostih, kjer Romi živijo in delajo. Škoda, da slovenska politika ni imela dovolj močne volje, da bi spremenila Ustavo RS tako, da bi tudi ostalim narodom nekdanje Jugoslavije priznala vsaj enake ustavne pravice kot so priznane romski skupnosti.

Predstavniki slovenskih institucij (parlament, vlada, predsednik Republike Slovenije itd.) vse težje pojasnjujejo evropskim institucijam, še posebej Odboru ministrov Sveta Evrope, ki preverja, kako države podpisnice izvršujejo Okvirno konvencijo, po katerih kriterijih in merilih so posamezne narodne skupnosti dobile status narodne manjšine, ko pa druge narodne skupnosti, z veliko večjim številom pripadnikov, takega statusa nimajo. Slovenske institucije tudi nimajo nikakršnega pravnega argumenta, da svojim državljanom, pripadnikom srbskega naroda in prav tako drugih narodov nekdanje SFRJ, ne priznajo statusa narodnih manjšin. Glede na veliko število pripadnikov srbske skupnosti v Sloveniji bi srbska skupnost morala imeti status narodne manjšine, pripadal bi ji po uredbi Okvirne konvencije, ki se uporablja za določanje manjšinske narodne skupnosti.

4. Deklaracija Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji

Državni zbor RS je 1. februarja 2011 sprejel Deklaracijo Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (Uradni list, št. 7/2011) v kateri je prvič uradno razčlenjen položaj t.i. novonastalih nacionalnih manjšin. Sprejetje te deklaracije je pomembno ne samo za pripadnike narodov nekdanje SFRJ, ampak tudi za Republiko Slovenijo, ki je evropskim institucijam s tem dejanjem pokazala, da se v Sloveniji premikajo stališča v smeri priznavanj narodnih manjšin. Iz poročila komisarja za človekove pravice (KČP) Sveta Evrope (od leta 2003 do 2005) je razvidno, da KČP izraža obžalovanje zaradi nenaklonjenosti vlade republike Slovenije do zaščite manjšin in spodbuja oblast v Republiki Sloveniji h konstruktivnemu dialogu z vsemi manjšinskimi skupnostmi in k sprejemanju ukrepov za izboljšanje položaja manjšin v Sloveniji.

V 3. točki deklaracije je vprašanje učnega načrta za pripadnike drugih narodov prvič opredeljeno kot politično vprašanje in zavzeto je stališče, da navedenim manjšinam pripada kolektivna pravica do samoorganizacije na nacionalni osnovi, s čimer jim je omogočeno razvijanje kulture, jezika in pisave svojega naroda ter pravica do navzočnosti v sredstvih javnega obveščanja v Sloveniji, saj na tak način pripomorejo k multikulturalnosti Republike Slovenije. Republika Slovenija s tem ne samo da priznava, temveč tako delovanje tudi spodbuja in se hkrati trudi k sprejetju pravnih okvirov za zagotovitev materialnih in drugih oblik podpore delovanju narodnih manjšin.

V 5. točki deklaracije je Državni zbor (DZ) Republike Slovenije izrazil pričakovanje, da bo Vlada Republike Slovenije (Vlada RS), na osnovi stališč izraženih v tej deklaraciji, pa tudi v okviru svojih pristojnosti, poskrbela za zagotavljanje pogojev za ohranjanje in razvoj identitete navedenih manjšinskih skupnosti. DZ meni, da bi k temu cilju veliko pripomogla odločitev Vlade RS, da ustanovi posebno svetovalno telo, ki bi se ukvarjalo z vprašanji, zahtevami in predlogi pripadnikov narodnih skupnosti in bi sprejemalo stališča, ki bi se nanašala na predloge in odločitve vlade in posameznih ministrov in ki se nanašajo na tematike novonastalih manjšinskih skupnosti.

V času po sprejetju deklaracije so se stališča o vprašanju problematike statusa nepriznanih manjšin med katere spadamo tudi Srbi, spreminjala s spreminjanjem sestavov vlad. T.i. levsredinske vlade so priporočila slovenskega parlamenta iz 5. točke deklaracije praviloma spoštovale in konstituirale Svet za narodne manjšine, medtem ko ga je desna vlada ukinila. To le potrjuje dejstvo, da deklaracija ni zadostno zagotovilo, da se bodo pravice, ki so v njej razglašene, tudi uresničevale. Ne glede na vse pa je ta deklaracija prva materialna osnova za uresničevanje pravic, ki jih je mogoče zahtevati od države in državnih institucij. Slovenski mediji žal niso pripravljene za artikulacijo teh vprašanj, prav tako pa je v vrstah srbskega naroda premalo strokovnjakov, ki bi se javno izpostavili in se ukvarjali s to tematiko. Po našem prepričanju, bi Vlada RS morala odvreči plašč, ki je postal pretesen in namesto Sveta za t.i. nove manjšinske skupnosti ustanoviti Urad Vlade Republike Slovenije za nove manjšinske skupnosti, ki bi v sodelovanju z organiziranimi srbskimi in drugimi društvi pristopila k strokovnim pripravam za realizacijo ciljev, ki jih razglša deklaracija Državnega zbora Republike Slovenije.

5.Sodelovanje NSSS s srbskimi nacionalnimi sveti v državah v regiji

Organizacije Srbov v regiji, ki nimajo urejenega statusa, bi se morale vprašati, kakšno je njihovo sodelovanje in koliko so same odgovorne za to, da je njihovo stanje v domicilnih državah takšno, kakršno je, čeprav se naši položaji od države do države razlikujejo. Dosedanje sodelovanje nacionalnih svetov (večih) držav v regiji kaže, da nismo izkoristili mnogih priložnosti za napredek v sodelovanju med institucijami. Zdajšnja malomarnost v odnosih drug do drugega je nastavek za splošno družbeno malomarnost v odnosih do srbskega naroda na ozemlju držav regije, še posebej pa v državah, nastalih na ruševinah nekdanje SFRJ. Utrjevanje srbske nacionalne zavesti v posameznih državah regije vpliva na skupno zavest Srbov v regiji in v matični državi. Uspešno organiziranje srbskih skupnosti v Romuniji, Madžarski in na Slovaškem nas spodbuja k reševanju statusnega vprašanja v Sloveniji. Republika Srbija pri tem ne sme imeti le vloge nemega opazovalca, temveč bi morala imeti preko predstavnika izvršne

oblasti proaktivno vlogo. NSSS ocenjuje, da so dosedanje (tri) konference nacionalnih svetov Srbov držav regije odprle nove perspektive sodelovanja med srbskimi skupnostmi in izpostavljanje odprtih vprašanj ter sprejemaje ukrepov za njihovo reševanje.

6.Podpora NSSS institucijam Republike Srbije in Republike Srbske oz. BiH pri pristopanju EU in razvoju boljših odnosov v regiji

Organizacije Srbov v Sloveniji, to velja tudi za organizacije Srbov v regiji, morajo sprevideti, da živimo v turbolentnem času in prostoru, ko ni nujna le pomoč Srbom v regiji s strani matične države, temveč prav obratno, nujna je pomoč Republiki Srbiji in Republiki Srbski s strani Srbov v regiji.

Priče smo stalni ogroženosti teritorialne integritete in suverenosti Srbije, tudi napadom na institucije Republike Srbske z namenom njihovega rušenja. NSSS bi morala formirati strokovni tim v Sloveniji, ki bi pravilno pravno in politično sprejemljivo strokovni ter politični javnosti v Sloveniji interpretiral status republike Srbske v BiH in položaj Srbov na Kosovu in Metohiji, glede na dejstva, da je obstoječa odprta vprašanja potrebno reševati v dialogu in znotraj institucij mednarodno priznanih držav. NSSS in vsa srbska društva v Sloveniji morajo imeti organizacijsko in vsebinsko moč, da pomagajo institucijam Srbije in Republike Srbske v uresničevanju njihovih zunanjepolitičnih in drugih državnih ciljev, vendar je to mogoče le, če so dobro organizirana in enotna. NSSS bo preko svojih organov in posameznih članov NSSS, ki delujejo v organih in institucijah Republike Slovenije, še naprej podpirala legitimne predloge in politiko Republike Srbije in Republike Srbske, ki se nanaša na obrambo državnih in nacionalnih interesov. NSSS bo zmeraj podpirala pravično in obojestransko regionalno sodelovanje institucij Republike Srbije in Republike Srbske z institucijami Republike Slovenije in z institucijami ostalih držav v regiji.

7.Mreženje in povezovanje obstoječih društev v Sloveniji

Zgraditi je potrebno vzdržljivo in funkcionalno mrežo vseh srbskih kulturnih in drugih društev, ki morajo biti evidentirana v NSSS po načelu svojih glavnih aktivnosti. Društva se naj ukvarjajo s tistimi programi in projekti, za katere so najbolj usposobljena. NSSS kot krovna organizacija Srbov v Sloveniji, v sodelovanju s srbsko ambasado, naj ima jasen pregled nad organizacijami, ki se ukvarjajo s krepitevijo srbske skupnosti in večajo ugled Srbije. Preseči se mora dosedanji dualizem v koordinaciji, z jasno podporo tistim društvom, ki aktivno prispevajo k ugledu srbske skupnosti v domicilni državi, kot tudi k uresničevanju državnih in nacionalnih interesov matične države. Samo na tak način se lahko krepijo vezi z relevantnimi društvi in povezave, ki jih ta društva imajo z institucijami Republike Srbije in Republike Srbske, prav tako pa se na tak način dviguje ugled Republike Srbije in Republike Srbske v institucijah Republike Slovenije. Sodobna sredstva komunikacije in informiranja nam bodo v pomoč pri obveščanju javnosti o aktivnosti društev in posameznikov, ki prispevajo k izboljšanju odnosov med matično in domicilno državo.

8.Splošni ukrepi za ohranitev nacionalne identitete Srbov v Sloveniji

Za ohranitev nacionalne in kulturne identitete Srbov v Sloveniji so potrebni ustrezni ukrepi institucij domicilne in matične države ter Republike Srbske. NSSS od institucij Republike Slovenije pričakuje:

- a) Da sprejme Zakon o nacionalnih svetih nacionalnih skupnosti narodov nekdanje SFRJ, ki bo urejal položaj srbske skupnosti v Sloveniji in ki bo vplival na ustanovitev Urada Vlade RS za nacionalne skupnosti narodov nekdanje SFRJ. V zakonu morajo biti urejena področja kulture in izobraževanja, raziskovalne dejavnosti, medijev, sodelovanja z matično državo in matičnimi narodi, pa tudi vprašanje vzdržnega financiranja nacionalnih svetov narodnih skupnosti narodov nekdanje SFRJ. Za ta cilj naj se borijo vsa srbska kulturna in druga društva, vsi pripadniki srbskega naroda, ki zasedajo položaje v državnih institucijah ali lokalnih skupnostih, pa tudi predstavniki Srbske pravoslavne cerkve v Sloveniji;
- b) NSSS od institucij Republike Srbije pričakuje, da sprejme ukrepe, s katerimi se bodo izenačile pravice Srbov v Republiki Sloveniji s pravicami Slovencev v Republiki Srbiji (s tem, da se pravice Slovencev v Republiki Srbiji ne bi zmanjšale). Ta odnos bi se moral urediti s posebno meddržavno pogodbo in s sprejetjem ukrepov za ohranjanje srbske kulture in izobraževanja, medijske pokritosti ter s financiranjem programov in projektov NSSS, pa tudi srpskih društev v Sloveniji. Predstavniki zakonodajne in izvršne oblasti Republike Srbije se naj zavedajo, da je več kot četrtina srbskega naroda v regiji izzven meja Republike Srbije. To je neprecenljiv vir, za katerega bi matična država Republika Srbija morala skrbeti;
- c) Matična država Srbija naj rešuje status Srbov v regiji, ko gre za pridobivanje srbskega državljanstva ali dvojnega državljanstva in volilno pravico v Republiki Srbiji. Za izboljšanje položaja Srbov v Republiki Sloveniji in v regiji je potrebno vključevati srbsko skupnost v politično dogajanje Republike Srbije in ji omogočiti sodelovanje v demokratičnih procesih v Republiki Srbiji. Srbom v regiji bi morala biti omogočena volilna pravica v Republiki Srbiji; ne samo aktivna, temveč tudi pasivna; da je v Narodni skupščini Republike Srbije mogoča zastopanost Srbov iz regije (morda kot volilna enota – pozitivna diskriminacija). Srbi v regiji bi morali imeti pravico do odločanja o vprašanjih, ki se tičejo njihovega položaja v regiji. Naj opomnimo, da so poznani primeri dobre prakse: Italija, Madžarska, Hrvaška, ko so predstavniki teh narodov iz tujine vključeni v politično življenje omenjenih držav.
- d) Matična država republika Srbija naj podpira NSSS v prizadevanju, da vsem srbskim društvom, ki pripomorejo k ohranjanju in krepitvi srbske enotnosti ter identitete, pa tudi k izboljšanju odnosov med domicilno in matično državo, omogoči, da bi lahko preko organov NSSS uresničevala tiste pravice in dolžnosti, ki so predvidene s statutom NSSS;

- e) Institucije republike Srbije in Republike Srbske naj povabijo srbske strokovnjake iz NSSS na svoja strokovna in akademska posvetovanja, ki bi pravno in politično sprejemljivo strokovni in politični javnosti v Sloveniji pojasnili položaj in status Republike Srbske v BiH (izviren Daytonski sporazum kot mednarodna pogodba) ter položaj oz. status Srbov na Kosovu in Metohiji;
- f) NSSS od institucij Republike Srbske pričakuje, da sprejme ukrepe, s katerimi bi se okrepilo sodelovanje med institucijami Republike Srbske in NSSS ter preko tega med vsemi srbskimi društvi v Republiki Sloveniji. V NSSS verjamemo, da bi se državni in nacionalni interesi Republike Srbske bolje uveljavljali, če bi bilo v Republiki Sloveniji ustanovljeno Predstavništvo Republike Srbske v Sloveniji z enakimi ali podobnimi principi in funkcijami, ki jih imajo predstavništva Republike Srbske v Avstriji, Nemčiji ali Srbiji. NSSS ocenjuje, da bi se položaj Republike Srbske v očeh srbskega naroda, pa tudi v institucijah držav v regiji, znatno izboljšal, če bi Vlada Republike Srbske oblikovala pravni okvir za izvajanje sej s predstavniki Srbov iz diaspore, ki po poreklu prihajajo s področja Republike Srbske oz. BiH, pa tudi s predstavniki Srbov iz držav v regiji.

III. UDELEŽBA PRIPADNIKOV SRBSKEGA NARODA V POLITIČNEM ŽIVLJENJU REPUBLIKE SLOVENIJE

1. Dosedanji poskusi poličnega organiziranja srbske skupnosti v Republiki Sloveniji

Številni pripadniki Srbov v Sloveniji so po spremembi političnega in gospodarskega sistema v Republiki Sloveniji leta 1989 (Ustava RS) in z vzpostavitvijo političnega pluralizma spoznali, da brez političnega delovanja in sodelovanja v političnem življenju Srbov v Sloveniji uresničitev legitimnih ciljev srbskega naroda ni mogoča. Zato je skupina političnih somišljenikov začela z ustanavljanjem politične stranke, ki bi oblikovala interese naroda nekdanje SFRJ. Veliko predlogov in različnih programskih usmeritev je bilo oblikovanih v tej smeri, tudi poskusov, da se pripadniki srbskega naroda vključujejo v politično življenje v Sloveniji na način, da kandidirajo na volilnih kandidatnih listah obstoječih slovenskih političnih strank. Prvi poskus ustanovitve politične stranke, ki je razglašala enakopravnost prebivalcev in se zavzemala za ohranjanje skupne države SFRJ, je bila Stranka za enakopravnost občanov, ustanovljena 1989. leta, ki jo je vodil Dragiša Marojević. Ta stranka je bila usmerjena izrazito projugoslovansko in zbirala pripadnike vseh narodov takratne Jugoslavije, ki so se poistovetili s ciljem ohranitve skupne države. Navsezadnje srbski narod, drugi po številu prebivalcev v Sloveniji za Slovenci, nikoli ni bil zedinjen pri vprašanju samostojnosti Slovenije. Vendar pa je zelo velik del Srbov v Sloveniji, še posebej iz intelektualnih krogov, iz Bele krajine in iz mest z večjo koncentracijo Srbov, izražal podporo neodvisnosti Slovenije. Na prvih demokratičnih volitvah v Republiki Sloveniji Stranka za

enakopravnost občanov, pri kateri so kandidirali vsi pripadniki SFRJ, ni prestopila volilnega praga (4%) na državnem nivoju, vendar pa je na lokalnem nivoju imela določen uspeh.

Drugi poskus je sledil nekaj let kasneje, ko je bila na predlog dr. Jovana Raškovića ustanovljena Srbska demokratska stranka (SDS) v Sloveniji, ki jo je vodil dr. Stevan Šoškić. Že pri postopku registracije SDS so se pojavljali resni notranji spopadi bolj o kadrovske kot o vsebinskih rešitvah. Iz takih in drugačnih razlogov ta stranka nikoli ni uspela, niti na državnem niti na lokalnem nivoju. Še en poskus političnega organiziranja Srbov v Sloveniji pa je bila ustanovitev stranke Slovenska unija, ki jo še danes vodi dr. Vlado Dimovski, vendar vodstvo te stranke, v katerem ni Srbov, nikoli ni samostojno participiralo na volitvah, za kandidate pa tudi ni predlagalo predstavnikov srbske skupnosti.

Do leta 2008 pripadniki srbskega naroda nikoli niso bili uvrščeni na kandidatne liste političnih strank za volitve v DZ RS, če izvzamemo prve demokratične volitve v samostojni Sloveniji in lokalne volitve, kjer je bilo nekaj bolj ali manj uspešnih poskusov. Leta 2008 pa je stranka Slovenska LIPA na volitve v DZ RS kandidirala 5 predstavnikov srbske skupnosti, vendar brez kakršnekoli promocije in strankarske podpore. Pomembno je izpostaviti, da je vsak od teh posameznih kandidatov (čeprav jih stranka ni kandidirala v za njih ugodne volilne okraje) dosegel boljši rezultat od rezultata stranke, ki ni prestopila volilnega praga. Večina srbskih društev je leta 2011 upala, da bo Pozitivna Slovenija, ki jo je vodil Zoran Janković, kandidirala katerega od kvalitetnih predstavnikov srbske skupnosti, vendar se to žal ni zgodilo. Leta 2014, na lokalnih volitvah, so med kandidate te stranke v nekaterih slovenskih mestih uvrščeni pripadniki Srbov, vendar ne v Ljubljani, kjer je največja zgoščenost srbskega naroda. Kandidati s srbskim poreklom so bili na lokalnih volitvah postavljeni na takšna mesta na kandidatni listi, da niso imeli realnih možnosti izvolitve.

Na volitvah leta 2014 so nekatere politične stranke Srbom sicer omogočile kandidaturo na svojih listah, ampak to so bile stranke, ki več niso imele politične prihodnosti in so bile prepričane, da ne bodo prestopile volilnega praga. Prva politična stranka, ki ni ravnala preračunljivo in je omogočila kandidiranje (z realno možnostjo izvolitve) pripadnikom nekdanje SFRJ (ne samo Srbom) leta 2014, je bila SMC (Stranka Mira Cerarja, zdaj Stranka modernega centra). Odličen volilni rezultat SMC na volitvah leta 2014 in konstruktivno delovanje poslanske skupine SMC ter poslancev SMC srbskega porekla je NSSS vlil optimizem, da se bo na dnevni red DZ RS in Vlade RS uvrstilo statusno vprašanje Srbov v Sloveniji (skupaj z narodi nekdanje skupne države).

Konec leta 2016 je bila v Sloveniji ustanovljena Socialna stranka Srbov Slovenije, ki jo vodi Saša Gajić, za katero je najverjetneje nemogoč prestop parlamentarnega praga, ne le zaradi družbene klime, ki ni naklonjena novim in nacionalnim strankam, temveč tudi zaradi programskih izhodišč. Dozdajšnje izkušnje o politični organizaciji Srbov v Sloveniji nam potrjujejo, da so Srbi politično heterogen narod in da ime stranke ni varščina, da bo stranka prestopila volilni prag.

2. Povezovanje Srbov iz regije

Iz prejšnjih navedb lahko vidimo, da Srbi v Sloveniji, ne glede na to, iz katere republike nekdanje SFRJ so njihove korenine, v političnem smislu niso dovolj povezani in enotni. Povezuje jih le Republika Srbija kot njihova matična država, prav tako Republika Srbska in Srbi v Sloveniji pričakujejo, da tako tudi ostane. Republika Srbija mora preko Ministrstva za zunanje zadeve, Uprave za diasporo in Srbe v regiji, prevzeti vlogo ne le zaščitnika Srbov v Sloveniji in regiji, temveč povezovalca vseh svojih pripadnikov in mora obravnavati srbski narod kot celoto in temu cilju posvetiti vse svoje sile. Na ta način se bodo krepile medsebojne povezave med srbskimi društvi in zvezami v Sloveniji, posledično pa tudi povezave z matično državo, kar bo pripeljalo do dviga ugleda organizacij Republike Srbije in Republike Srbske v očeh srbskega naroda in institucij Republike Slovenije.

3. Predlog ukrepov za izboljšanje uveljavljanja srbskega naroda v političnem življenju v Republiki Sloveniji

Poskusi političnega angažiranja pripadnikov srbske skupnosti vse od spremembe političnega in ekonomskega sistema v Sloveniji, še posebej pa v zadnjih desetih letih, kažejo, da je dozorela zavest, da brez udejstvovanja v političnem življenju države ni mogoče uspešno reševati eksistencialnih vprašanj in utrjevanja kulturne zapuščine Srbov v Sloveniji, učenja jezika in cirilične pisave ter identitete. Seveda je nerealno pričakovati, da bi se Srbi v Sloveniji zbrali okoli ene politične stranke, ne glede na njeno programsko usmeritev ali vodstvo. Obstaja pa realna predpostavka, da bi večina organiziranih srbskih društev in uglednih posameznikov podprla tisto parlamentarno stranko, ki bi:

- a) sprejemala in predlagala najuglednejše pripadnike srbskega naroda na svoje kandidatne liste na parlamentarnih in lokalnih volitvah v tistih okrajih, kjer obstaja realna možnost izvolitve teh kandidatov ter kazala interes za reševanje odprtih vprašanj Srbov v Sloveniji, predvsem statusnih. NSSS še posebej poudarja, da so lokalne volitve za srbsko skupnost zelo pomembne, zato je potrebno premišljeno kadrovanje in uvršanje srbskih kandidatov na primerna mesta volilnih kandidatnih list, ki realno omogočajo izvolitev srbskih kandidatov na lokalnih volitvah, ob predpostavki, da se predlagajo mladi kandidati obeh spolov;
- b) pokazala razumevanje za ekonomsko, zunanjo in notranjo politiko Vlade Republike Srbije in Vlade Republike Srbske, kjer srbska narodna skupnost pričakuje, ne le na deklarativni ravni, ampak tudi dejansko (institucionalno) podporo Republike Slovenije in slovenskih predstavnikov v institucijah EU.

NSSS meni, da je ustanavljanje srbske politične stranke v Sloveniji sicer legitimno in v duhu obstoječega pravnega reda in sprejetih demokratičnih principov, ki se uporabljajo v Republiki Sloveniji. Vendar pa je tudi mnenja, da ne glede na njeno programsko usmeritev ali vodstvo, nacionalna stranka Srbov v Sloveniji ni perspektivna rešitev, še več, menimo, da je nacionalna stranka Srbov v Sloveniji celo kontraproduktivna. Zakaj? Prvič, nima realne možnosti, da prestopi parlamentarni prag in drugič, vsaka stranka s predznakom srbska bi bila v volilni kampanji tarča napadov

političnih nasprotnikov, kar bi vplivalo na odnos domače javnosti do srbske skupnosti v Sloveniji kot celote, kar pa je slabo.

IV. PODROČJE KULTURNEGA USTVARJANJA SRBSKE SKUPNOSTI V SLOVENIJI IN NJENO SODELOVANJE Z INSTITUCIJAMI MATIČNE IN DOMICILNE DRŽAVE

1. Analiza stanja

Srbska narodna skupnost je, po doseženi neodvisnosti Republike Slovenije in v času, ko je na tleh nekaterih republik nekdanje skupne države divjala vojna, skozi ustanavljanje srbskih kulturnih drušev, ustvarjala pogoje za uveljavljanje srbske kulture v Sloveniji. Govorimo o času, ko so Srbi bolj skrbeli za matično državo Srbijo in Republiko Srbsko, kot je Srbija skrbela za Srbe v državah v regiji. Prvo srbsko kulturno društvo SKPD Sveti Sava Kranj je bilo ustanovljeno že leta 1990, takoj za njim leta 1992 SPD Nikola Tesla Postojna in tako drugo za drugo, tako da je do danes registriranih okoli 40 društev s srbskim predznakom, predvsem v mestih, kjer je visoka koncentracija srbskega prebivalstva. Vendar pa jih od vseh regostriranih deset obstaja le na papirju, nekatera so tik pred zaprtjem, druga so neaktivna, čeprav so bila svoj čas prepoznavna po uspešnem predstavljanju srbskega kulturnega ustvarjanja. V prvih letih neodvisnosti Slovenije so se srbska kulturna in druga društva ukvarjala bolj s humanitarnim delom kot s kulturo, kasneje (po vojni na Hrvaškem in v BiH) pa so se posvetila kulturnemu ustvarjanju svojega naroda, predvsem v mestih, kjer je večja koncentracija prebivalstva s srbskim poreklom, žal pa so nekdanje srbske vasi v Beli krajini ponovno ostale zapostavljene.

Komaj po letu 2000 srbska društva začnejo resneje sodelovati z institucijami Srbije, Republike Srbske, pa tudi z institucijami Slovenije, sicer brez jasnih dolgoročnih načrtov in programa. Prav tako srbska kulturna društva vzpostavljajo določeno sodelovanje tudi z društvi drugih narodov nekdanje skupne države, pa tudi z društvi in zvezami drugih evropskih držav, v katerih živijo in delajo srbske skupnosti.

V večini srbskih društev je najrazvitejša folklorna dejavnost, le manjše število društev pa se ukvarja z drugimi vidiki kulturnega ustvarjanja in ostalimi kulturnimi dejavnostmi, kar je posledica tega, da institucije matične in domicilne države ostalih kulturnih dejavnosti ne prepoznavajo v funkciji ohranjanja in krepitve srbske identitete, kar po mnenju NSSS ni dobro. Amaterska gledališka dejavnost, ki jo goji le nekaj srbskih društev in literarno ustvarjanje, s katerim se ukvarja na desetine naših pisateljev in pesnikov, ki svoje projekte uresničujejo preko enega ali dveh društev, niso dovolj podprti s strani matične in domicilne države, kar ta društva postavlja v veliko težji materialni položaj kot društva, ki gojijo folklorno dejavnost. Pri ohranjanju, razvoju in promociji srbske kulture v Sloveniji izostaja likovna, filmska in sodobna umetnost, raziskovalna dejavnost in znanstveno delo. Poleg vsega tega pa je dejstvo, da je v obstoječih srbskih kulturnih društvih zelo malo intelektualcev, ki bi morali biti gonilna sila ne le organizacije, temveč tudi razvoja narodnega kulturnega ustvarjanja in identitete Srbov v Sloveniji.

2. Sodelovanje srbskih društev iz Slovenije s kulturnimi institucijami Srbije in republike Srbske

Sodelovanje srbskih kulturnih društev s kulturnimi institucijami Srbije sicer obstaja, vendar ni uveljavljeno niti za društva v Sloveniji niti za uradne kulturne institucije v Srbiji in Republiki Srbski. Vzpostaviti bi morali sodelovanje na večih nivojih, kot udeležbo na natečajih in razpisih za financiranje in sofinanciranje projektov s strani institucij Republike Srbije, kot možnosti usposabljanja srbskih kadrov iz Slovenije za izvajanje kulturnih aktivnosti (folklor – koreografiranje, petje, etno glasba, izdelava narodnih noš itd.) in kot sodelovanje s profesionalnimi kulturnimi institucijami Slovenije in Srbije. Ključna vsebina narodnega kulturnega bogastva danes je kulturno ustvarjanje in prezentacija le-tega širši skupnosti v matični in domicilni državi. Izkušnje kažejo, da je večina pripadnikov srbske skupnosti v Sloveniji primerno integrirana v slovensko družbo in dosega zavidljive rezultate na vseh področjih družbenega življenja, vendar pa bi izostanek jasne strategije in ukrepov za izboljšanje kulturnega sodelovanja in s tem dviga kulturnega ustvarjanja na višji kvalitativni nivo lahko privedel srbsko skupnost v Sloveniji v položaj, v katerem so se znašli Srbi v Beli krajini, se pravi le medel spomin, da so obstajali, čeprav so tam nekoč imeli svoje šole, v katerih so preučevali svojo kulturo in zgodovino, brali svoje literate v svojem jeziku in v svoji cirilični pisavi.

Vse več je pripadnikov srbske skupnosti v Sloveniji, ki posedujejo različne nivoje kulturnega kapitala v smislu izobrazbe, veščin ter znanja in so ga pridobili v izobraževalnih institucijah Slovenije, pa tudi visokoizobraženih kadrov (igralcev in drugih umetnikov ter kulturnih delavcev, zdravnikov, inženirjev, pravnikov, športnikov itd.) iz Srbije, ki pa v obstoječa srbska kulturna društva iz različnih razlogov niso dovolj vključeni. To dejstvo bi srbskim društvom moralo služiti kot iniciacija in pobuda za usmeritve, ki bi dvignile kulturno ustvarjanje na znatno višji nivo, za prepoznavanje pomembnosti vključevanja srbskih kulturnih ustvarjalcev v obstoječa društva, saj je bila folklor v zadnjih 20. letih predominantna, ob zavedanju, da ni samo folklor kultura in kulturno ustvarjanje. Poleg navedenega želijo visokoizobraženi kulturni ustvarjalci uveljavitev tudi drugih segmentov srbske kulture, kar ni najbolje razumljeno, ne le pri srbskih društvih (natančneje, pri vodjih teh društev), pač pa tudi pri institucijah matične države. Do zdaj je zaradi dominantnosti folklornih aktivnosti združen velik del pripadnikov srbske skupnosti različnih generacij z namenom ohranjanja lastne identitete, kulture in tradicije ter promocije kulturnega narodnega bogastva v Sloveniji in v tujini. Z enako intenzivnostjo bi bilo potrebno razvijati tudi druge segmente naše nacionalne kulture, ki bi razširili kulturne interese in s tem vesplošno razvijali srbski narod v Sloveniji.

Sodelovanje med kulturnimi institucijami Slovenije in Srbije sicer že obstaja, saj profesionalna gledaljšča in duge kulturne ustanove iz Slovenije pogosto gostujejo v Srbiji, vendar to ni dovolj. Polagoma se vzpostavlja kulturno sodelovanje med institucijami Republike Srbske in Slovenije, nosilci tega sodelovanja so prav srbska kulturna društva v Sloveniji. NSSS teži k temu, da bi se to sodelovanje tako močno okrepilo, da bi bilo dostopno širši skupnosti, prav tako pa bi na podlagi tega kulturne institucije v Srbiji morale predstaviti ukrepe, ki bi omogočili realizacijo skupnega ustvarjanja.

Sodelovanje z institucijami Republike Srbske se za zdaj izvaja kot mentoriranje uglednih umetnikov iz Republike Srbske, ki izobražujejo vodje in mentorje folklorne dejavnosti, literarnih društev in dramskih skupin na ljubiteljskem nivoju, kar ni dovolj. Menimo, da bi v prihodnje morali zagotoviti vzpostavitev institucionalnega sodelovanja.

Dosedanja praksa kaže, da institucije Srbije (Ministrstvo za kulturo in informiranje, Uprava za diasporo in Srbe v regiji, Ministrstvo za šolstvo, znanost in tehnološki razvoj) sicer vlagajo določena sredstva za kulturne dejavnosti srbskih skupnosti v državah regije, se pravi tudi v Sloveniji, vendar pa teh sredstev niti ni dovolj niti niso pravilno razporejena. Po načelu vsem po malo, nikomur pa dovolj, se določena količina denarja iz matične države znajde tudi na računih tistih društev, ki si jih s svojim klavnim delom, posledično pa tudi z manjkom dosežkov, ne zaslužijo. Težava je v tem, da institucije Srbije, ki sofinancirajo ali celo v celoti financirajo kulturne projekte v državah regije, ne zmorejo slediti realizaciji odobrenih projektov. Poročila, ki jih oddajajo društva, o realizaciji financiranih projektov ne prikazujejo realnega stanja, zato bi bilo treba najti drugačen način spremljanja realizacije projektov. Naš predlog je, da NSSS kot krovna organizacija prevzame vlogo nadzornika realizacij projektov, ki se financirajo s strani institucij Srbije in Republike Srbske.

3. Ukrepi, ki bi kulturno sodelovanje dvignili na višji nivo

- a) S podporo matične in domicilne države bi morali okrepiti izmenjave študentov, univerzitetnih profesorjev in uveljavljenih strokovnjakov s področja kulture in umetnosti ter jim omogočiti lažje sodelovanje z namenom vključitve le-teh v obstoječa srbska društva v Republiki Sloveniji.
- b) NSSS meni, da bi Republika Srbija s svojimi ukrepi pripomogla k uveljavitvi organizacijskih struktur (npr. krovnih organizacij), ne le v Sloveniji temveč tudi v državah regije, ki bi bile organizacijska in kadrovska podpora kulturnemu povezovanju z institucijami matične države, promociji njenega kulturnega ustvarjanja, predvsem pa spremljanju in nadzoru nad realizacijo tistih programov in projektov, ki so financirani ali sofinancirani s strani Republike Srbije.
- c) Za snovanje zgoraj omenjenih ukrepov je potrebno ustrezno sodelovanje vseh institucij Republike Srbije, ki financirajo ali sofinancirajo programe in projekte srbskih društev v državah regije. Uprava za diasporo in Srbe v regiji bi lahko bila administrativno-tehnični servis za uspešno sodelovanje z diasporo in Srbi v regiji (nacionalnim svetom), kjer bi se srečevali in usklajevali interesi srbskih skupnosti iz diaspore in institucij Srbije.
- d) NSSS meni, da bi Republika Srbska enako kot Srbija sprejela ukrepe, ki bi bili v funkciji kulturnega in institucionalnega povezovanja s kulturnimi institucijami Slovenije, kjer bi NSSS bila ne samo most temveč tudi nosilec tega sodelovanja, ki je v interesu Republike Slovenije in Republike Srbske.

I. PODROČJE IZOBRAŽEVANJA IN ZNANSTVENEGA SODELOVANJA

1. Ocena stanja na področju izobraževanja in znanstvenega sodelovanja

To področje je z vidika in želja srbske narodne skupnosti v Sloveniji najmanj urejeno. Srbi v Sloveniji postopoma izgubljajo svoj jezik, ki je kategorija najvišjega pomena za narod. To se dogaja deloma zaradi nezadostne skrbi ustanov matične države Srbije, deloma zaradi politike Republike Slovenije in najbolj zaradi usihanja zavesti o pomenu srbskega jezika pri samih pripadnikih srbskega naroda v Sloveniji.

V Beli Krajini je 1880. leto ustanovljena prva osnovna šola, v kateri so se učili na srbskem jeziku in pisali v cirilčni pisavi. Ta šola je tekom zadnjih 70 let prišla do točke, kjer je popolnoma ugasnila. Cirilčno pisavo je mogoče najti le na nagrobnih kamnih. Srbi v Sloveniji so bili v času SFR Jugoslavije priznani kot narod in kot tak so imeli priložnost preučevati srbski jezik in cirilsko pisavo v 5. ali 6. razredu osnovne šole. Tisti, ki so želeli učiti celotni program osnovne šole v srbsčini, so imeli to možnost v osnovni šoli „Prežihov Voranc“ v Ljubljani od 1. do 8. razreda.

Danes domicilna država države in lokalne skupnosti ne preprečujejo preučevanja srbskega jezika in cirilskega pisma, vendar manjka njihova proaktivna vloga v poskusu spodbujanja uporabe srbskega jezika in cirilice v tistih šolah, v katerih obstaja zadostno število učencev srbske narodnosti. V osnovnošolskem programu se srbski jezik se lahko poučuje kot izbirni predmet v 3. razredu osnovne šole. V zadnjih treh letih je bila v Velenju le ena šola, v kateri so poučevali srbski jezik; pouka se je udeležilo pet učencev v 2013/2014, 12 učencev v 2014/2015 in 12 učencev v 2015/2016. šolskem letu. Ključni argumenti, da srbski jezik uveden v osnovne šole kot izbirni predmet je (kot so pojasnili na ministrstvu) "premalo zanimanja med študenti," z obrazložitvijo, da je na več šol sprovedena anketa med učenci. Nista znana ne način in ne metodologija, po kateri so te ankete izvedene.

Srbski jezik in cirilica sta prepuščena samoorganizovanju naših sonarodnjakov, ki skupaj z redkimi srbskimi društvi poskušajo delati na njihovem ohranjanju. Več srbskih društev ima v svojih programih dejavnosti, ki so v funkciji ohranjanja srbskega jezika. Dejstvo je, da institucije matične države v manjši meri finančno podpirajo takšne programe in projekte. Obstaja več razlogov, ki otežujejo srbskim otrokom odločitev za vključitev v razrede, v katerih bi se pouk izvajal v srbsčini. Zavedati se je treba, da je lokalno okolje še vedno pod vplivom tranzicijske kulturne klime in se veliko otrok ne želi opredeliti za učenje srbskega jezika, saj menijo, da bi na tak način opozarjali nase. Ni redko, da starši s svojimi otroki v družini govorijo slovensko, saj verjamejo, da uporaba srbskega jezika v družini zmanjšuje sposobnost otrok za napredovanje v slovenski družbi.

Ko govorimo o cirilici, tukaj je situacija še bolj zapletena. Mnogi starši šolskih in predšolskih otrok niti ne poznajo cirilice, so se izobraževali v slovenskem jeziku, berejo le latinico, tako da sami ne morejo pomagati svojim otrokom v spodbujanju zanimanja za cirilčno pisavo.

2. Podatki o učenju srbsčine v Sloveniji in slovenščine v Srbiji

Nekateri zanimivi podatki o učenju srbskega jezika v Sloveniji in slovenskega jezika v Srbiji nam bodo pokazali določeno raven (ne) skrbi za materni jezik. V Sloveniji je približno 65.000 Srbov, v Srbiji pa nekaj več kot 4.000 Slovencev.

Dopolnilnega pouka slovenskega jezika in kulture v Srbiji se udeležuje približno 100 dijakov in 250 odraslih, razen tega nekaj slovenskih učencev iz Srbije sodeluje v polletnih šolah, ki jih organizira Zavod za šolstvo Republike Slovenije za Slovence po svetu. Pouk slovenskega jezika v Srbiji se izvaja v Beogradu, Novem Sadu, Zrenjaninu, Nišu, Rumi, Irigu, Vrdniku, Vršču, Gudurici, Leskovcu, Boru, Zaječaru, Kostolcu in Kruševcu.

Pouk v srbskem jeziku po letu 1992 je bil prvič po ukinitvi organiziran v šolskem letu 2012/2013 kot dopolnilni pouk na osnovni šoli Livada v Ljubljani (10 učencev). V šolskem letu 2013/2014 se je število učencev v Ljubljani zmanjšalo na 8, vendar pa se je začel v Velenju, kjer je sodelovalo pet učencev. Leta 2014/2015 v Ljubljani ni bilo več dopolnilnega pouka, število dijakov v Velenju pa se je v šolskem letu 2015/2016 povečalo na 12.

V zadnjih šestih letih Društvo za srbski jezik in kulturo iz Ljubljane redno organizira dopolnilni pouk srbskega jezika za učenca iz različnih šol. Pouk je v šolskem letu 2010/2011 bil organiziran v ljubljanski osnovni šoli „Majda Vrhovnik“ za skupino 38 učencev. Naslednje šolsko je Društvo organiziralo dopolnilni pouk srbsčine v župnišču cerkve Svetih Cirila in Metodija, naslednja tri leta pa se je pouk izvajal v osnovni šoli Livada. Društvo za srbski jezik in kulturo iz Ljubljane je prav tako organiziralo pouk v Novem Mestu v sodelovanju s tamkajšnjim srbskim kulturnim društvom ter v Mariboru v sodelovanju s Srbskim kulturnim društvom Maribor. V zadnjih dveh letih se pouk v Mariboru organizira pod okriljem pravoslavne cerkvene občine Maribor, stroške pouka krije Društvo za srbski jezik in kulturo. Pouk v Novem Mestu je začasno ustavljen zaradi pomanjkanja učiteljev.

V Ljubljani v času nastanka te strategije pouk poteka v osnovni šoli Livada, za skupino ducat učencev mlajših starosti in na župnišču v dveh skupinah učencev (skupaj 30 učencev). Organizirani so srbski jezikovni tečaji v kulturnih društvih Sloga iz Nove Gorice in Kolo iz Kopra. Več srbskih kulturnih društev v svojih priogramih in v mejah svojih zmožnosti izvajajo programe dopolnilnega pouka v srbskem jeziku in cirilici. Čeprav veliko otrok (učencev) vključenih v aktivnosti srbskih društev, menimo, da to ni zadovoljiva raven strokovnega dela z učenci, kako v smislu množičnega, tako tudi v smislu materialnih in kadrovske zmožljivosti.

3. Znanstveno sodelovanje slovenskih in srbskih institucij

Znanstveno sodelovanje slovenskih in srbskih ustanov na nekaterih področjih se izboljšuje (npr. medicinska posvetovanja in sodelovanje), na nekaterih področjih pa je le vzpostavljena, vendar še ni dosegla raven tiste ob koncu 80-ih let prejšnjega stoletja. Med leti 2004 in 2016 je bilo osem sej mešanih komisij za znanstveno in tehnološko sodelovanje, pri čemer je bilo več kot 300 raziskovalnih projektov, na katerih so sodelovali predstavniki slovenskih in srbskih znanstvenih ustanov. Več teh projektov je sofinancirano v zadnjih nekaj letih.

4. Cilji srbske nacionalne skupnosti na področju izobraževanja in znanstvenega sodelovanja

Cilji srbske narodne skupnosti v Sloveniji so preprečevanje izgube kulturne identitete srbskih prebivalcev v Sloveniji in zagotovitev sistemskih ukrepov na področju izobraževanja, ki bo olajšal učenje srbskega jezika in ciriličnega pisma za vse zainteresirane otroke (ob spoštovanju ozemeljske koncentracije Srbov in drugih zainteresiranih).

Cilj srbske narodne skupnosti je boljše vključevanje obstoječih človeških virov, predvsem strokovnjakov in umetnikov. Zato morajo biti srbska kulturna in druga društva v funkciji ustanovitve organizirane enotnosti in ustreznih pogojev za izvajanje programov in projektov na področju izobraževanja.

NSSS pričakuje, da bo Srbija nadaljevala z usmerjanjem politike dobrih odnosov in sodelovanja z državami v regiji, pri čemer opozarja, da bi morale države v regiji omogočiti srbski skupnosti učenje srbskega jezika v duhu okvirne konvencije o zaščiti narodnih manjšin. Srbija kot matična država srbskega ljudstva mora stalno v dvostranskih razpravah s predstavniki slovenske države opozarjati na dejstvo, da je ohranjanje srbskega jezika za člane srbske skupnosti v Sloveniji pogoj za boljše razumevanje med narodoma in državama, pa tudi na dejstvo, da je bil status Slovencev v Srbiji in Republiki Srbski že zdavnaj rešen na zadovoljiv način. S strategijo želimo opozoriti, da bi morala republika Srbija svoja finančna vlaganja poenotiti za vse Srbe v regiji, vsaj toliko koliko financira nacionalne manjšine na njenem ozemlju; le tako bo omogočen razvoj raznolikosti v Srbiji in v regiji. Politika do Srbov v regiji mora biti razčlenjen del strateške državne politike Republike Srbije. Politika Srbije za Srbe v regiji bi morala biti edinstvena politika vlade Republike Srbije. To velja tudi za institucije Republike Srbske, od katerih se pričakuje, da bodo vzpostavile financiranje aktivnosti Srbov v Sloveniji vsaj v takšni meri, v kateri financira narodne manjšine na njenem ozemlju, saj je v Sloveniji največje število Srbov, ki izvirajo ali prihajajo iz Republike Srpske.

5. Ukrepi za realizacijo ciljev na področju izobraževanja in znanstvenega sodelovanja

- NSSS-predlaga, da se v sodelovanju z najpomembnejšimi kulturnimi in izobraževalnimi ustanovami – Matica srpska, Srpska književna zadruga in ministrstvi za kulturo, izobraževanje, znanost in tehnološki razvoj Republike Srbije in Republike Srbske izdela enotna strategija, ki bo zagotavljala standardiziran pristop k učenju srbskega jezika v vseh državah regije in opredelila minimalne zahteve, ki jih v ta namen, zagotavljata Republika Srbija in Republika Srbska;

- NSSS-predlaga, da se v sodelovanju s Matico srpsko, Srpsko književno zadrugo in ministrstvi za kulturo, izobraževanje, znanost in tehnološki razvoj Republike Srbije in Republike Srbske ustvare poenoteni standardizirani učbeniki za dopolnilni pouk v srbskem jeziku, ki bi vsebovali vzporedno obe pisavi, iz katerih bi se učili otroci v Sloveniji in v drugih državah, v katerih uporabljajo le latinično pisavo;

- NSSS in vsa srbska društva v Sloveniji, ki v svojih programih imajo učenje srbskega jezika predlagajo, da Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport Republike Slovenije začne ustvarjati okvir za sistemsko ureditev pouka srbskega jezika v vseh osnovnih šolah, v katerih za to obstaja interes, bodisi kot dopolnilni pouk ali kot izbirni predmet. Predlagamo, da pristojno ministrstvo Republike Slovenije v sodelovanju z NSSS sprovaja ankete v vseh osnovnih šolah, za katere se domneva, da imajo dovolj

zainteresiranih učencev za učenje srbskega jezika. Takšne ankete naj bi se sprovajale redno za vsako generacijo pred začetkom šolskega leta.

-

II.GOSPODARSKO SODELOVANJE

1.Ocena stanja

Gospodarsko sodelovanje med Slovenijo, Srbijo in Republiko Srbsko je zelo pomembno, ker vpliva na vsa ostala področja kot so kultura, znanost in izobraževanje, mediji in ostale dejavnosti, ki so pomembne za ohranjanje srbske nacionalne identitete. Odnosi in sodelovanje med Slovenijo in Srbijo še nikoli niso bili boljši, za kar gre velika zasluga gospodarstvenikom obeh držav, v določeni meri pa tudi srbski skupnosti, ki je ustvarila ugodno gospodarsko klimo in pogoje za sodelovanje.

Delovanje NSSS je posvečeno tudi temu, da se sodelovanje med Slovenijo in Republiko Srbsko okrepi, kar bo koristilo obema državam.

Gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in Srbijo je izvrstno, kljub temu pa so komisije sestavljene iz predstavnikov obeh vlad ugotovile, da je mogoče doseči napredek v gospodarskem sodelovanju na sledečih področjih: promet, varstvo okolja, informacijsko-komunikacijska tehnologija, turizem, energetika, zaščita in pomoč ob naravnih nesrečah, poljedelstvo, gozdarstvo in prehrana.

Leta 2015 se je začel izvajati bilateralni sporazum o tehnični pomoči Slovenije Srbiji, pri katerem sodeluje skupina slovenskih strokovnjakov pri odpiranju 7. poglavja in pri nekaterih twining projektih: zakonite migracije, uporaba kemičnih sredstev, azil, človekove pravice, revizija javnih naročil, organiziran kriminal ipd.

Ko je govora o človekovih pravicah, je na mestu opomin ostalim državam v regiji, ki se nanaša na uveljavitev enakovrednih standardov zaščite nacionalnih manjšin, glede na to, kako so v Republiki Srbiji urejena manjšinska vprašanja.

2.Gospodarsko sodelovanje, investicije in turizem

Blagovna menjava Srbije s Slovenijo je sicer vsako leto večja, v letu 2015 je dosegla 1,14 milijona evra, vendar pa ni vzajemna. Na letni ravni znaša deficit Srbije okoli 300 milijonov evrov. Po podatkih Gospodarske zbornice Slovenije 1.724 slovenskih podjetij izvažajo v Srbijo in to število se še povečuje. Natančnih podatkov o številu srbskih podjetij, ki izvažajo v Slovenijo, nimamo, vendar absolutno število narašča.

Slovenija je po vodenih investicijah v Srbiji na drugem mestu, leta 2015 je investirala 996,1 milijona evra, kar je nekoliko manj od višine investicij v letu 2014. Srbija je v letu 2015 v Slovenijo investirala sicer le 59,3 milijona evra, vendar pa gre v tem primeru za 28% povišanje glede na leto poprej. Večje srbske investicije v Slovenijo so: Hotel Intercontinental v Ljubljani, Grand Hotel Palace Portorož (Kempinski Palace), Intertrade d. o. o. Ljubljana.

NSSS ima potencial, da v sodelovanju z gospodarstveniki iz Srbije in s pomočjo Srbije in Republike Srbske deluje na pozitivni prepoznavnosti srbskih investicij v Sloveniji (Primer tega je Fructal ali Comtrade, ki ju zaposleni ocenjujejo kot primera

dobre prakse, kar je dandanes zelo pomemben podatek, ko gre za odnose med zaposlenimi in vodstvom podjetja.).

V Srbiji je registriran zelo aktiven Slovenski poslovni klub (ustanovljen 2003. leta, samo dve leti po veliki investiciji Merkatorja v izgradnjo trgovskega centra v Novem Beogradu), ki služi druženju slovenskih gospodarstvenikov in organiziranju raznih predavanj, konferenc in seminarjev, z namenom gospodarskega povezovanja obeh držav. NSSS predlaga, da bi se podobno ustanovil nek neformalni poslovni klub tudi v Sloveniji, za katerega bi bila lahko ena od platform delovanja tudi NSSS.

Koristno bi bilo, da bi NSSS vzpostavil kontakt s poslovnim klubom BASS (Business Association of Slovenia and Serbia) in predstavil svoje programske cilje z željo po sodelovanju, ki je v interesu obstoječih podjetij, posledično pa tudi v interesu vseh vpletenih držav. Načini sodelovanja so seveda stvar dogovora.

Glede na to, da je okoli 60% srbske populacije v Sloveniji iz Republike Srbske, NSSS stremi k temu, da se gospodarsko sodelovanje med Slovenijo in Republiko Srbsko okrepi in dvigne na znatno višji nivo ter da se trgovinski deficit zmanjša. Prav tako je NSSS mnenja, da bi odpiranje neke oblike predstavniškega telesa Republike Srbske v Ljubljani, v skladu z mednarodnim pravom, pripomoglo k okrepljenemu gospodarskemu sodelovanju.

4. Turizam

Po podatkih turističnih agencij in zvez Srbije in Slovenije število turistov iz Srbije v Sloveniji v zadnjem štiriletju vztrajno narašča.

Po številu nočitev turistov v Srbiji so slovenski turisti na sedmem mestu. Gre pretežno za obiske Beograda preko vikenda, obiske planinskih centrov in novoletnih koncertov.

Pomembno vlogo pri turističnem ozaveščanju Srbskih turistov o Sloveniji in obratno NSSS vidi v oglaševanju in predstavitvi manj znanih turističnih biserov, preko komunikacijskih kanalov NSSS v smislu organiziranih potopisnih predavanj, tematskih večerov, internetnih forumov ipd. NSSS je lahko pobudnik projektov, ki spodbujajo odkrivanje manj znanih turističnih destinacij in njihovo predstavitev širši zainteresirani javnosti s pomočjo sodobnih komunikacijskih modelov in sredstev (socialna omrežja, profilirani e-portali, interaktivni mediji ipd.).

5. Promet

Slovenija je v svojih strateških dokumentih navedla, da Balkan in zlasti Srbija pomembno območje tako cestnega kot železniškega prometa. Te prometne povezave so enako pomembne tudi za Srbijo, kar je bilo potrjeno na sejah obeh vlad.

Vlogo NSSS pri izboljšavi prometni povezav med državama vidimo v pripravi in vodenju projektov, ki bi v prvi vrsti opozarjali na žalostno dejstvo, da potovanje z vlakom na relaciji Ljubljana-Beograd traja 4 do 5 ur dlje kot pred pol stoletja. Nadalje lahko NSSS na podoben način opozori na pozitivne vidike vzpostavitve letalske povezave Portoroža z Beogradom, ali Maribora z Beogradom in Nišem, kar bi imelo multiplikativne učinke na vsa prej omenjena sodelovanja (gospodarsko, kulturno, logistično itd.).

Positivne izkušnje, ki jih ima Slovenija z vzpostavitvijo kolesarskih mrež, lahko s pomočjo projektne naloge pod vodstvom NSSS in s sodelovanjem primerne institucije v Srbiji prenesemo na srbska tla.

1. Ukrepi za izboljšanje gospodarskega in ekonomskega sodelovanja

Aktivnosti, s katerimi bi NSSS lahko dvignil raven gospodarskega sodelovanja med Srbijo in Republiko Srpsko s Slovenijo:

- NSSS se bo skozi krepitev svoje vloge v srbski skupnosti v Sloveniji prizadeval, da srbsko skupnost predstavlja v realni luči, zlasti na področju gospodarstva. Potrebno je okrepiti prepoznavnost srbskih investicij v Sloveniji v smislu poudarjanja prednosti le teh. Dejstvo, da prihajajo iz regiona predstavlja kohezijski faktor v kulturološkem in družbenem vidiku komplementarnosti, ki se nadajuje iz življenja v nekdanji skupni državi.
- NSSS lahko skozi organizacijo predavanj, seminarjev in posvetov s povabljenimi strokovnjaki iz Srbije (pravniki, ekonomisti, gospodarstveniki) pomaga v predstavitvi pomenu Sporazuma, koga Srbija ima podpisanega z Rusko federacijo. Tako bi slovenski gospodarstveniki bolj spoznali možnosti za investiranje v Srbiji in Republiko Srpsko (slednja ima na podlagi Sporazuma o posebnih povezavah s Srbijo enoten kulturni in ekonomski prostor).
- NSSS ima potencial za ustanovitev poslovnega kluba po modelu tistega, ki ga imajo Slovenci v Srbiji.
- NSSS ima namen, da animira gospodarstvenike in investitorje iz Srbije, ki poslujejo v Sloveniji, da se aktivneje udeležijo dela v NSSS. namerava da animira privrednike i investitore iz Srbije koji posluju u Sloveniji s ciljem: strokovnega izpopolnjevanja članstva, informiranja o spremembah in dopolnitvah relevantnih predpisov, sodelovanja in tesnejšeg povezovanja med člani, dviga kakovosti poslovnih odnosov, zaščite interesov svojih članov, ohranjanju dobrih poslovnih praks in poslovne morale, informiranja o možnostih vlaganja, vzpostavitve stikov in sodelovanja z državnimi organi.

II. PODROČJE MEDIJEV

1. Analiza stanja

V Sloveniji je registriranih več kot 20.000 srbskih gospodinjstev, ki plačujejo RTV prispevek, kar znese nekaj manj kot 3.000.000,00 evrov na leto.

Na tem mestu je potrebno poudariti, da imajo RTV Srbije SAT, pa tudi Prvi in Drugi program RTS v Sloveniji zelo veliko gledanost, predvsem pri starejši ali srednji populaciji. Zato je zelo pomembno, kakšne vsebine te televizije prikazujejo in predvsem, kakšno pozornost namenjajo srbski skupnosti v Sloveniji. Dosedanja praksa kaže, da je RTS pokrivala le najpomembnejše dogodke, ki so se nanašali le na delo in predstavitve srbskih društev ali na obiske visokih predstavnikov Republike Srbije v Sloveniji. Menimo, da bi RTS svojo programsko shemo moral uravnotežiti na način, da bi Srbi v Sloveniji dobili enako pozornost kot jo imajo Srbi na Madžarskem, v Romuniji ali na Hrvaškem.

NSSS meni, da je RTRS sicer spremljala kulturno udejstvovanje Srbov v Sloveniji, vendar ne v meri, v kateri to srbska populacija pričakuje in v kateri ji (glede na številčnost) pripada.

2. Pregled aktualnega stanja in predlogi ukrepov na področju medijev

Medijska strategija je sestavljena iz treh osnovnih smeri delovanja:

- Informiranje slovenske javnosti o aktivnostih kulturno-umetniških društev in združenj in uspešnih posameznikov vseh profilov – članov srbske skupnosti v Sloveniji,
- informiranje pripadnikov srbske skupnosti o aktivnostih srbskih združenj/nevladnih organizacij, ki izvajajo različne projekte za pripadnike srbske skupnosti v Sloveniji,
- informiranje matične države o problematiki srbske skupnosti v Sloveniji.

Ključni pogoji za uresničevanje teh ukrepov:

- zadosten dostop srbske skupnosti do večinskega medijskega prostora in do centralnih medijev;
- razvit, profesionalni srbski manjšinski mediji s kontinuiteto v medijskem prostoru.

3. TRENUTNO STANJE

3.1 Javni servis RTVSLO

Informiranje slovenske javnosti o dejavnostih srbske skupnosti v Sloveniji se izvaja od januarja 2015 v oddaji NaGlas! in na portalu www.rtv slo.si. Od septembra 2016 na Prvem programu Radia Slovenija prenašajo oddajo Sami naši.

Poročanje o Srbih je v obeh primerih zastopano skupaj s pripadniki drugih narodov nekdanje Jugoslavije, ki živijo v Sloveniji. Se pravi, da si odmerjen čas Srbi delijo še s petimi narodi.

Radiska oddaja Sami naši je na sporedu v nedeljo ob 21.30 in traja 30 minut, kasneje pa je dostopna na <https://radioprvi.rtv slo.si/sami-nasi/>. Oddaja je predvajana v slovenskem jeziku.

Oddaja NaGlas! traja 15 minut vsako drugo soboto ob 12.40 in po gledanosti je uvrščena na drugo mesto, kar pomeni, da jo v povprečju spremlja 25.000 do 30.000 gledalcev. Pomembno je poudariti, da se vsebine oddaje istočasno v obliki člankov in intervjujev objavljajo na www.rtv slo.si, ki ima 520.000 sledilcev iz Slovenije in še 70.000 iz tujine.

Obe oddaji financira RTVSLO, kar pomeni, da iz proračunske postavke (Po podatkih Erarja je bilo od leta 2003 do 2017 iz te postavke porabljenih 18 milijonov evrov.), ki je rezervirana samo za program pripadnikov narodnih manjšin (Italijanov, Madžarov in Romov), za produkcijske stroške omenjenih oddaj ne zajemajo.

Neodvisni strokovnjaki ocenjujejo, da država Slovenija 100krat več sredstev namenja za kulturo (tudi medije) priznanih manjšin kot nepriznanih.

Čeprav v veljavni zakonodaji obstaja zakonska osnova za financiranje medijskih vsebin manjšinskih skupnosti, za to do zdaj ni bilo politične volje in spretnosti. Prav tako

obstoječe resolucije sprejete v slovenskem parlamentu niso dale konkretnih rezultatov, k ogle za financiranje.

Znanih je nekaj posameznih primerov sofinanciranja (lokalnih radijskih postaj), vendar je bil njihov učinek minimalen. Porabljena so bila torej velika proračunska sredstva brez konkretnih in trajnih učinkov.

3.2 PREDLOG za ureditev medijskega vprašanja srbske skupnosti na RTVSLO:

Nacionalni svet Srbov Slovenije se bo prizadeval, da na vse razpoložljive načine Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije in Vladi Republike Slovenije predlaga dialog, v zvezi s sporazumom o financiranju medijskih vsebin iz državnega proračuna namenjenih srbski skupnosti v Sloveniji. Možne načine reševanja tega vprašanja NSSS vidi v širitvi pristojnosti že obstoječega Urada RS za narodnosti ali v oblikovanju proračunske postavke državnega proračuna, s katero bi se zagotovila sredstva prek ministrstva za kulturo in se umerila na RTV Slovenija za podporo konkretnih programskih vsebin.

To bi omogočilo zaposlitev novinarjev, lektorjev, prevajalcev in drugih medijskih strokovnjakov, ki opravljajo svoje strokovno delo v srščini. To bi zagotovilo potrebno kontinuiteto informiranja in širjenje tematskih vsebin, s ciljem informiranja čim večjega števila zainteresiranih ljudi. Vse to bi lahko potekalo (prek nacionalnega RTV servisa) samo za srbsko skupnost v Sloveniji ali v dogovoru z drugimi manjšinskimi skupnostmi bivše skupne države.

Del proračunskih sredstev bi bil namenjen obveščanju članov srbske skupnosti o dejavnostih lokalnih kulturnih in umetniških društev, združenj in drugih nevladnih organizacij prek različnih (evropskih) projektov, ki naslavljajo srbsko skupnost v Sloveniji.

3.3 Drugi mediji

Edina radijska oddaja v srbskem jeziku v Sloveniji je Kontrola leta na Radiu Študent in na www.radiostudent.si, ki neprekinjeno traja od maja 2012 dvakrat mesečno, vsako drugo soboto, po eno uro. Oddajo vodijo in urejajo pripadniki srbske skupnosti.

Kontrola leta je kulturno-informativa oddaja, kolaž, zasnovana na kritiki in dialogu med srbsko in slovensko kulturo. Promovira in uveljavlja progresivno, alternativno, urbano srbsko kulturno sceno (glasba, literatura, gledališče, film), ki v Sloveniji ni zastopana v zadostni meri. Na tak način oddaja omogoča drugačen pogled v srbsko kulturo brez pozitivnih ali negativnih stereotipov. Oddaja se prijavlja na razpise Ministrstva za kulturo republike Srbije in Ministrstva za kulturo Republike Slovenije. Obe državi oddaji nemanita le nekaj sto evrov (Republika Slovenija 500 evrov) letno. Glede na dejstvo, da število srbskih študentov in mladine, ki začasno bivajo v Sloveniji iz leta v leto narašča, NSSS si želi, da se pogostost predvajanja oddaje Kontrola leta dvigne na nivo enkrat tedensko.

3.4 Manjšinski srbski mediji

V Sloveniji medij v srbskem jeziku, ki bi izpolnjeval profesionalne novinarske (tudi oblikovalsko-grafične) standarde in bi redno izhajal, ne obstaja. Društva in združenja izdajajo sicer nekoliko časopisov, vendar je njihov doseg izredno majhen, tako na ravni kakovosti kot na dosegu ciljne publike (slovenske in srbske javnosti).

Društva, ki te časopise izdajajo, se prijavljajo na razpise Javnega sklada za kulturne dejavnosti (JSKD), ki je namenjen ljubiteljski kulturi, prijavljajo pa se tudi na razpise iz Republike Srbije.

Obstaja pa tudi nekaj portalov, ki se po svojih vsebinah in funkciji razlikujejo, informativni portal Štajerske novice <http://stajerska.eu/>, portal SKC Danilo Kiš www.dks.si, ki objavlja kolumne, intervjuje in literaturo.

3.5 Predlogi ukrepov:

- V Sloveniji razpis, preko katerega bi se lahko v celoti financirali srbski manjšinski neprofitni mediji, ne obstaja. JSKD financira izključno ljubiteljske dejavnosti, pa še te z zelo nizkimi zneski. Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije razpisuje razpis za medijske vsebine vseh medijev v Sloveniji, pri čemer manjšinski časopis ali portal nima nikakršne možnosti uspeha v primerjavi s slovenskimi mediji ali portali. Razpis Ministrstva za kulturo Republike Slovenije je namreč koncipiran tako, da je ga srbska nevladna organizacija, društvo ali združenje ne more izvesti, saj zahteva, da polovico stroškov prijavljenega projekta prijavitelj zagotovi sam, kar pomeni, da nekomercialni medij, organizacija, društvo ipd., ki nima nobenih prihodkov, ne more izvesti projekta, prav tako pa že v osnovi ne izpolnjuje pogojev za prijavo na razpis.

- NSSS ima strateški cilj, da vzpostavi dialog z Ministrstvom kulture Republike Slovenije, v katerem bi opozoril na opisano paradoksalno situacijo ter kot rešitev da predlaga pripravo in objavo razpisa, ki bi bil namenjen izključno manjšinskim medijem iz nekdanje Jugoslavije. Tako bi se odprle možnosti razvoja srbskih in drugih manjšinskih medijev in njihov vpliv na ohranjanje teh kultur v Sloveniji. Šlo bi torej za podobno prakso, kot je uveljavljena za nemško govorečo skupnost v Sloveniji.

- Druga možnost je programsko financiranje namesto projektne, saj bi se na tak način mediji dolgoročno financirali, se pravo od 1 do 5 let. Kar bi medije spodbudilo k rednemu izdajanju, posledično pa tudi k profesionalizaciji sodelavcev (novinarjev, urednikov, fotografov, oblikovalcev, prevajalcev, lektorjev ipd.), saj je brez dolgoročnega zagotovljenega financiranja težnja k profesionalizaciji in zato k večji kakovosti nemogoča.

- NSSS ima namen, da svoj spletni portal okrepi in naredi prisotnega v najširših krogih srbske skupnosti v Sloveniji. Da bi uspešno izpeljal to misijo, mora imeti zagotovljeno kontinuiteto, ki je odvisna od proračunskih sredstev za zaposlitev ustreznih strokovnih profilov.

VIII PODROČJE NARODNE DVOJNOSTI

1. Ocena stanja

NSSS ugotavlja, da je v Sloveniji vse več mladih. Otroci rojeni v mešanih zakonih ali izvenzakonskih skupnostih, kateri v obstoječih srbskih društvih in institucijah ne najdejo odgovora na svoje poglede in potrebe v povezavi z bistvom svojega srbskega porekla. Eni so zainteresirani, drugi niso, tretji hočejo, vendar ne vedo kje in kako. Osnovna ideja Strategije je, da se definirajo ukrepi in aktivnosti, ki bi tej skupini mladih bolj približali srbsko kulturo, zgodovino in tradicijo ter da v vsakdanji komunikaciji utrdi srbski jezik, saj se le-ta izgublja.

Otroke in mladino je treba spodbujati s pomočjo elektronskih medija, da spremljajo aktivnosti in dogodke, kateri promovirajo srbski nacionalni identitet, kulturo, zgodovino, tradicijo, pismo in jezik. NSSS si želi, da razvije kreativni pristop, ki ni klasičen dodatni pouk. V to sodijo: video-igre z junaki iz srbske zgodovine, video-igre s ciriličnimi črkami, nagradni on-line kvizi s srbsko tematiko, televizijske oddaje v katerih sodeluje mladina in tekmuje v poznavanju tradicije, zgodovine, jezika itd ... Moderne trende v uporabi elektronskih naprav lahko usmerimo h kakovostnim vsebinam, ki bodo mlade spodbudili, da srbski jezik, srbsko zgodovino in tradicijo ne dojemajo le kot spomin na življenje svojih prednikov.

Predlog ukrepov in aktivnosti v cilju spoznavanja mladine s srbsko kulturo, zgodovino, tradicijo, pismom in jezikom

- Srbska kulturna in druga društva v Sloveniji ter institucije Srbije in Republike Srpske naj bi otrokom iz mešanih zakonov, ki jih je čedalje več, posvetile večjo pozornost tako, da s svojimi programi in projekti omogočajo učenje srbskega jezika in ciriličnog pisma ne le v društvih v Sloveniji, temveč tudi skozi udeležbo v posebnih delavnicah in tečajih, ki jih organizirajo organizacije v Srbiji in v Republiki Srpski,
- NSSS bo skozi svoje dejavnosti, programe in projekte dati podporo vsem društvom, katera posvečajo dodatno pozornost otrokom in mladini iz mešanih družin in katera izrazijo interes za učenje srbskega jezika in spoznavanje srbske kulture, zgodovine in tradicije.

IX. PODROČJE HUMANITARNEGA SODELOVANJA

1. Ocena stanja

Srbska narodna skupnost je že po osamosvojitvi Slovenije, v času vojne v Republiki Hrvaški in BiH ter v času NATO-vih napadov na Zvezno Republiko Jugoslavijo leta 1999, pristopila k humanitarnemu udejstvovanju, predvsem z zbiranjem in pošiljanjem pomoči svojemu narodu na ogroženih območjih. Danes je fokus humanitarnega delovanja usmerjen k Srbom na Kosovu in Metohiji.

Srbi v Sloveniji so ob katastrofalnih poplavah v Srbiji in Republiki Srbski leta 2014 dobro spoznali organizacijsko strukturo zbiranja, distribucije in transporta humanitarne pomoči, predvsem pa način sodelovanja z institucijami domicilne države (rdeči križ, karitas, Štab civilne zaščite, Slovenska vojska, lokalne skupnosti ipd.), kar je

humanitarnim organom srbske skupnosti prineslo pomembne izkušnje na tem področju. Zaradi spreminjajočih se vremenskih in podnebnih razmer na našem območju NSSS si želi, da znotraj lastnih vrst zgradi organizacijsko strukturo, ki bi se priključila sistemu slovenskih humanitarnih organizacij in bi povezovala humanitarne organizacije obeh držav ter bi bila prepoznana kot humanitarna organizacija srbske narodne skupnosti v Sloveniji.

2. Projekti, ki bi izboljšali humanitarno sodelovanje

-Skupni redni letni program in projekt v obliki humanitarno-umetniško-literarnega dogodka v organizaciji društev, ki se ukvarjajo s pretežno humanitarno dejavnostjo in ki so vključena v zvezo NSSS, in institucij, organizacij in ustanov, katerih poslanstvo je humanitarno delo.

- Skupni projekt, ki bi sofinanciral šolanje in štipendiral socialno ogrožene otroke in mladino iz regije.
- Skupni redni letni projekt, ki bi sofinanciral in organiziral letovanje otrok iz socialno ogroženih družin iz cele regije
- NSSS bo podpiral društva, ki imajo v svojih programih humanitarno delo, s pomočjo, priporočili in potrebnimi strokovnjaki, ki jih bodo potrebovali za prijavljanje na projektne razpise, v cilju doseganja humanitarnih učinkov in povezovanja s humanitarnimi organizacijami in institucijami v Sloveniji in državah regije.

3. Plan dela in financiranja za večletno obdobje

V redni program humanitarnih aktivnosti (dela in financiranja) se vključijo naslednji projekti in programska struktura:

- Humanitarni dogodki z dodatnimi programskimi elementi umetnosti, literature, folklore in plesa v sodelovanju z vsemi kompetentnimi odbori.
- Humanitarne delavnice z elementi umetniških in družbeno-humanističnih in socialnih strategij razvoja in rezultatov.
- Humanitarni projekti v sodelovanju z neprofitnimi organizacijami, društvi, Rdečim križem, Karitas ... v cilju doseganja humanitarnega efekta in rezultatov, kateri bodo imeli velik značaj za slovensko družbo kot celoto.

4. Ukrepi za kvalitetno organizacijo humanitarnega sodelovanja Srbov v Sloveniji

Humanitarni razvoj se lahko krepí le s povezovanjem in sodelovanjem z institucijami Republike Slovenije (Rdeči križ, karitas, zavodi in društva, ki so neposredno povezani s socialnim delom: Never Give Up, Anina zvezdica, Zavod Zadnje Upanje ipd.), z institucijami Republike Srbije in Republike Srbske in s srbskimi narodnimi sveti držav regije, s ciljem vzpostavitve kvalitetnega humanitarnega sodelovanja na temeljih kulturnega, umetniškega in izobraževalnega humanizma. Razviti je potrebno sledeče mehanizme:

- Dokumentacijski mehanizmi, ki pomenijo definiranje in vzpostavitev enotnega protokola o sodelovanju med lokalnimi skupnostmi, institucijama socialne

zaščite, vzgojno-izobraževalnega sistema, nevladnih organizacij ter ostalih javnih in zasebnih subjektov, s katerimi bo jasno opredeljena vloga, obveznosti in humanitarna odgovornost vsakega od deležnikov (na podlagi usvojene Strategije). Nosilec aktivnosti bo Odbor NSSS za humanitarne dejavnosti.

- **Pravilnik in postopki za naročila**, prijavljanje na projekte, izbor, sklepanje pogodb, financiranje, spremljanje in evalvacija humanitarnih aktivnosti in storitev – s čem se bo zagotovilo trajno spoštovanje strateških usmeritev, transparentnosti in pluralnosti.

- **Humanitarne tiskovine** za spodbujanje dodatnih aktivnosti in donatorstva ter kojima čemo podsticati dodatne aktivnosti i donatorstva ter širši družbeni angažman v humanitarnem medijskem prostoru.